

א. המקדיש מוסיף חומש. מי שהקדיש קרבן, ונפל בו מום, יכול לפדותו מהקדש בדמים, ומוסיף הפודה חומש, שנאמר [ויקרא כז] "ואם המקדיש יגאל, ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו". ודרשינן מהמילה "המקדיש", שרק על פדיון הקדש ראשון יש להוסיף חומש, ולא "הממיר". ללמד, שבהמת תמורה שנפל בה מום, אין הפודה אותה צריך להוסיף חומש על דמיה. (55)

ב. ומתכפר עושה תמורה. הפריש ישראל קרבן כדי שיתכפר בו ישראל חבירו, המתכפר בו עושה תמורה, ולוקה. כיון שהופרש בשבילו, הרי הוא בעל הקרבן לענין תמורה. ודרשינן לקמן [י א] ש"בעל הקרבן", דהיינו "המתכפר", הוא העושה תמורה, ולא המקדיש.

ג. והתורם מפירות טבל שלו

על פירות טבל של חבירו — טובת הנאה א-ג שלו.

ועתה בא ישראל המתכפר, (52) ואמר על בהמה אחרת "זו תחת זו". ואני מסתפק האם נתפסת בכך התמורה.

וצדדי הספק הם:

האם בתר מקדיש אזלינן, וכיון שהמקדיש הוא עובד כוכבים, ואינו עושה תמורה, גם על קרבן שהקדיש לא עושין תמורה.

או בתר מתכפר אזלינן. והואיל והוא ישראל, שהוקדש בשביל כפרתו, ממירין על קרבן כזה. (53)

ומקשינן: מה איבעיא ליה לרבי בר חמא? תיפשוט ליה, הלא אפשר לפשוט בעייתו מדברי רבי אבהו.

דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: שלשה דברים אמרו לגבי מי שנותן דבר משלו עבור טובת חבירו. (54)

תמורה, עובד כוכבים מהו שימיר, אינו נוסח שאמר אותו רמי בר חמא, אלא רבא הבין כן, עד שרמי בר חמא ביאר לו את כוונתו. ואלו הם דברי הגר"א לעיל.

54. רש"י יומא נ ב.

55. פירוש אחר: הבא לפדות בית או שדה שהוא עצמו הקדיש לבדק הבית, הרי הוא מוסיף חומש. אבל אם איש אחר גאלו, אינו מוסיף חומש. שני פירושים אלו פירש רש"י כאן.

ואילו בימא [שם] ובזבחים [ו א] פירש: הקדיש בהמה להתכפר בה אחרים, ונפל בה מום, ובא לפדותה, המקדיש מוסיף חומש ולא המתכפר. כלומר המקדיש הוא בעל הקרבן,

52. כן מדייק הקרית ספר [פרק א הלכה ו] מדברי רש"י ד"ה אבל הכא. וכן סובר שם הראב"ד. אבל הרמב"ם מפרש שבעיית רמי בר חמא היא האם באופן זה יכול העובד כוכבים להמיר.

53. כלומר, היתה בידי רמי בר חמא הלכה ברורה שעובד כוכבים אינו עושה תמורה. אלא שהוא מסופק בהלכה אחרת לגמרי, אם אזלינן בתר מקדיש או בתר מתכפר. והביא את האיבעיא בעובד כוכבים בתור "היכי תימציי" שהמקדיש אינו יכול לעשות תמורה.

וממילא, אין לאיבעיא זו שום שייכות לאיבעיא הראשונה לגבי קטן. ומה שאמרה הגמרא "ואפילו אם תמציי לומר קטן עושה

ומוכח מהדין השני שאמר רבי אבהו, שהמתכפר עושה תמורה, ולא המקדיש. וקשה, למה רמי בר חמא לא פשט בעייתו מדברי רבי אבהו?

ומתרצינן: **ורמי בר חמא** (56) סובר, שאין לפשוט מדברי רבי אבהו, כי יש חילוק יש בין דינו של רבי אבהו לבין בעייתו. כי **התם**, בהפריש ישראל להתכפר ישראל, הוא **דקאתי**, קדושת הקרבן באה **מבח ישראל** שהקדישו, **משום הכי אזלינן בתר מתכפר**, דהוה (57) **ליה**, כיון שהקרבן הוא תחילתו

"טובת הנאה" היא הזכות שיש לישראל לתת את התרומה לכהן שהוא בוחר בו לפי רצונו. זכות זאת היא זכות ממונית, שיש בה רווח של ממון, כיון שישראל אשר יש לו נכד כהן [בן בתו שנשאה לכהן], אומר לישראל, בעל התרומה: קח לך סלע זה, ותן תרומותיך לבן בתי הכהן.

והתורם מתבואה שלו על תבואת טבל של חברו, אותה "טובת הנאה" היא של התורם, והוא זה שיכול ליתן את המעשרות לכל כהן שירצה, ולא בעל התבואה שבשבילו נתרמה. אלו הם דברי רבי אבהו בשם רבי יוחנן.

אחרים, והדין השני הוא בתמורה שאין מוסיפין עליה חומש, ומה ענין זה לזה?

ומבאר הגר"ז ששני הדינים קשורים אחד בשני. שרבי אבהו חידש כי מה שאמרה התורה "ואם המקדיש יגאל ויסף חמישיתו", אינו דין **בבעל הקרבן** שהוא מוסיף חומש, אלא **במקדיש**, ואף על פי שהבעלים עתה הוא המתכפר.

ואם היה הדין שהמתכפר משלם חומש מפני שהוא עתה הבעלים, לא היה שייך להבדיל בין המקדיש לבין המתפיס בתמורה, כיון שגם המתפיס הוא בעלים. כלומר, אין שום גריעות למתפיס מצד **בעלותו**. אבל אם המקדיש משלם חומש, שייך שפיר לחלק בין המקדיש הקדש ראשון לבין המתפיס, כי במתפיס יש גריעות מצד **עצם הקדשתו**, והמתפיס אינו כמקדיש. וזה הקשר בין שני הדינים. ולפי זה מתורצת קושי הגר"א על פירוש הראשון של רש"י.

56. גירסת השיטה מקובצת, וכן משמע שגרס רש"י.

57. גירסת הגר"א.

וההלכה היא, שאין הוספת חומש אלא כשפודהו הבעלים.

והשיטה מקובצת מקשה על פירוש השני: מה מחדש רבי אבהו? הלא משנה מפורשת היא במסכת ערכין [כז א].

הגר"א מקשה גם על פירוש הראשון, כי פירוש זה אינו שייך לשאר הדינים של רבי אבהו שבהם הדיון הוא מי הוא הבעלים.

וזה לשון הרמב"ם [פרק זה מהלכות ערכין הלכה ד]: קדשי מזבח שנפל בהן מום ונפדו, אם פדה המקדיש עצמו — מוסיף חומש כשאר הקדשות. והמקדיש שפדה לעצמו הוא שמוסיף חומש, לא המתכפר בה שפדאה.

והקדש ראשון הוא שחייב בתוספת חומש, אבל הקדש שני אינו מוסיף עליו חומש, שנאמר "ואם המקדיש יגאל את ביתו, ויסף חמישית". המקדיש, ולא המתפיס.

ועל הדין השני כתב הכסף משנה שמקורו מרבי אבהו, כפירושו הראשון של רש"י. ועל הדין הראשון מביא מקור אחר מסוגיא אחרת.

ולכאורה צריך ביאור, למה כללם הרמב"ם בהלכה אחת, הלא אינם שייכים אחד להשני? הדין הראשון הוא במקדיש על מנת שיתכפר

וסופו [ההקדשה והכפרה] ביד ישראל. שאין חסרון בעצם קדושת הקרבן, וכל הדיון הוא מי עושה תמורה, ועל כך אמר רבי אבהו שהמתכפר עושה תמורה.

אבל הכא, שהקדישו העובד כוכבים עוד טרם שיש לדון "מי עושה תמורה", יש להסתפק אם בכלל אפשר להמיר עליו. ולכן, **הכי קא מיבעיא ליה: מי בעינן**, האם צריכים בכדי לעשות תמורה, **מתחילה ועד סוף**, דתיקו, שתעמוד הבהמה ברשות מאן דעביד תמורה, דהיינו, ביד ישראל הראוי לעשות תמורה. ובהמה זו, הואיל ולא היתה מתחילה ועד סוף בידי ישראל, אלא היתה תחילת קדושתה בידי עובד כוכבים, אין ממירין עליה, למרות שהמתכפר הוא ישראל.

או לא. כיון שלבסוף בא ליד ישראל המתכפר הראוי לעשות תמורה, תופסת בה קדושת תמורה.⁽⁵⁸⁾

ומסקינן: **תיקו!** ולא נפשטה האיבעיא.

מבאר הגמרא את כל הברייתא, וכן במה נחלקו רבי שמעון ורבי יוסי.

אמר מר: קדשי⁽⁵⁹⁾ **עובדי כוכבים לא נהנין**

ולא מועלין.

ומבארינן: **לא נהנין**, הוא מדרבנן, שאסרו להנות מהן. **ולא מועלין** — מדאורייתא.

מאי טעמא, כלומר, מנין דרשינן שמן התורה אין מועלין?

דכתיב בפרשת מעילה [ויקרא ה] **"נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה"**. וילפינן, גזירה שוה **"חטא"** **"חטא"** מתרומה, שגם בה נאמר [ויקרא כב] **"ולא ישאו עליו חטא"**. ובתרומה כתיב בהמשך הפרשה **"ולא יחללו את קדשי בני ישראל"**, ודרשינן, **ולא עובדי כוכבים**. ונלמד: מה תרומה אינה בעובדי כוכבים אף מעילה אינה בקדשי עובדי כוכבים.

שנינו בברייתא: **ואין חיובין עליהם משום פיגול נותר וטמא**.

ומבאר הגמרא: **דכתיב בה בטומאה** [ויקרא כב] **"דבר אל אהרן ואל בניו, וינזרו מקדשי בני ישראל, ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדישים לי"**. ודרשינן [תורת כהנים כב סב]: אין נזירה אלא פרישה — יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן. הרי שרק בקדשי ישראל יש בהם משום טומאה.

אלימא קדושתו לזכותה לישראל בכדי שישראל המתכפר יוכל להמיר בה, והישראל אינו יכול להתכפר בה. אבל, מיבעיא ליה לרמי בר חמא, יתכן שהוא העובד כוכבים עצמו גם כן לא יכול להמיר בה, היות והישראל ה"בא מכחו" אינו יכול להמיר, גם העובד כוכבים אינו יכול להמיר.

59. גירסת הב"ח.

58. ביאור זה הוא על פי רש"י המפרש איבעית הגמרא בישראל הממיר.

ולשיטת הרמב"ם שמדובר בממיר עובד כוכבים, וכגון שהרשהו ישראל המתכפר, מבאר הקרית ספר את האיבעיא בדרך זו:

עד כאן לא אמר רבי אבהו, אלא בהקדישו ישראל, דקדושה אלימתא היא, הלכך ממיר בו ישראל המתכפר. אבל בהקדישו עובד כוכבים, אף על פי שהקדשו הקדש, מכל מקום, לא

ומבארת הגמרא: **דכתיב** בפרשת תמורה **"לא יחליפנו ולא ימיר"**. **וכתיב כריש ענין**, בתחלת אותה פרשה [ויקרא כז] **"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפליא נדר בערבוך"**, ובהמשך נאמרו שם באותה הפרשה⁽⁶⁰⁾ הלכות תמורה, ודרשין, בני ישראל עושין תמורה, ואין עובדי כוכבים עושין תמורה.

לישנא אחרינא⁽⁶¹⁾ שנינו: **ואין עושין תמורה**.

ודנה הגמרא: **מאי טעמא**, כלומר, מנין שאין עובדי כוכבים עושין תמורה?

דאיתקשא תמורת בהמה למעשר בהמה⁽⁶²⁾, פרשה זו שנאמר בה תמורה מסתיימת במעשר בהמה, שנאמר שם **"וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט — העשירי יהיה קודש לה"**, ודרשו חכמים, שבא להקיש ללמוד הלכות תמורה מהלכות

ויליף נותר, בגזירה שוה **"חילול" "חילול"** **מטומאה**. **דכתיב גבי טומאה "בני ישראל ולא יחללו"**, **וכתיב גבי נותר [ויקרא יט] "ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל"**, ודרשין, מה חילול האמור גבי טומאה — ישראל ולא עובדי כוכבים, אף חילול האמור גבי נותר — ישראל ולא עובדי כוכבים.

ויליף פיגול, בגזירה שוה **"עון" "עון" מנותר**. **דכתיב גבי פיגול [ויקרא ז] "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא"**, **וכתיב גבי נותר [ויקרא יט] "ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל"**, מה עון האמור גבי נותר — ישראל ולא עובדי כוכבים, אף עון האמור גבי פיגול — ישראל ולא עובדי כוכבים.

וכולהו, פיגול נותר וטמא — **בני ישראל ולא עובדי כוכבים**.

שנינו בברייתא: **ואין עושין תמורה**.

60. הדגשת הרב המעילי בשיטה מקובצת.

61. במסכת זבחים [מה א] איתא לסוגייתנו, ושם לא נאמרה דרשה הקודמת, אלא דרשה זו, **"איתקש תמורה למעשר בהמה וכולי"**. וכתבו התוס' כאן [ד"ה ומעשר דגן] ובמסכת קידושין [מא ב ד"ה העובד] שדרשה הראשונה היא אליבא דחכמים הסוברים שעובד כוכבים שתרמו — תרומתן תרומה, ואינם יכולים ללמוד פטור תמורה ממעשר דגן, ולפיכך דרשוהו ממה שנאמר בתחילת הפרשה **"בני ישראל"**. כלומר, הדרשה הראשונה היא אליבא דרבנן, והשניה אליבא דרבי שמעון. [להבנת הענין עיין בביאור התוס'].

וכוננתם לומר: אפילו שסוגייתנו היא אליבא דרבי שמעון, וממילא אין צורך בדרשה

הראשונה, ולכן לא גרסוה במסכת זבחים, וכן משמע ברש"י שאינו גורס לשון ראשון, מכל מקום, אף אם נמצא מאן דאמר החולק עם רבי שמעון בדין תרומה וסובר כמוהו שאין עושין תמורה, הרי הוא דורשה מ"בני ישראל".

62. הקשה השפת אמת: למה צריך למעט עובדי כוכבים ממעשר בהמה? הלא התורה נאמרה לבני ישראל. ובשלמא תמורה, צריך גזירת הכתוב לפטור עובדי כוכבים, מפני שהם ישנם בדין הקדש, לכן צריך למעט אותם מדין תמורה, אבל מעשר בהמה — מהיכי תיתי לחייבם?

והגרי"ז מקשה: הלא מעשר בהמה אינו דין על החפצא של הבהמות, ואינו כמעשר דגן שהחפצא של התבואה הוא טבל עד שיופרש ממנה תרומות ומעשרות, אלא עצם ה"צירוף"

מעשר בהמה —

ומעשר בהמה, הוקש למעשר דגן, תרומות ומעשרות הניתנים מתבואות דגן, והוקשו זה לזה בספר דברים [יד] שנאמר שם: "עשר תעשר", ודרשו חכמים [בכורות נג ב] כפילות הלשון שבא לרבות מעשר בהמה [לדין המבואר שם] —

וגבי מעשר דגן כתיב [במדבר יח] "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' נתתי ללוים", ודרשינן, מעשר בני ישראל יתנו ללוים, ולא של עובדי כוכבים. וממעשר דגן נלמד למעט עובדי כוכבים ממעשר בהמה. ותמורה נלמד מעשר בהמה.

שנינו בברייתא: **ואין מביא נסכים, אבל קרבנו טעון נסכים** — דברי רבי שמעון.

ודנה הגמרא: **מנא הני מילי** שאין עובדי כוכבים מביאים נסכים בפני עצמן? (63)

דתנו רבנן: אמרה תורה בפרשת נסכים [במדבר טו] "כל האזרח יעשה ככה", ודרשינן, אזרח והוא ישראל **מביא נסכים** אפילו בפני עצמן. (64) **ואין העובד כוכבים מביא נסכים** בפני עצמן.

וממשיכה הברייתא: **יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים? תלמוד לומר** "כמספר אשר תעשו ככה תעשו לאחד כמספרם". ודרשינן, "ככה" לעיכוב, (65) שודאי קרבנו כן טעון נסכים וחייב להביא נסכים. ואם לא הביא אתו דמי נסכים, מביאין משל ציבור, כמבואר לעיל.

לפטור, וממנו לתמורה.

63. מבואר לפי פירוש שני של רש"י. ולפי הפירוש ראשון גרסינן בברייתא: ואין מביאין עליהם נסכין, אבל קרבנו טעון נסכים. פירוש, עובד כוכבים המביא קרבן, אינו מביא נסכים כלל, אלא שמקריבין קרבנו עם נסכים הנלקחים ממעות ציבור. ולפי פירוש זה מתבאר כאן הברייתא שמ"אזרח" ממעטין שאינו מביא נסכים כלל, ומ"ככה", שהיא מלת "עיכוב", דרשינן שבכל זאת קרבנו טעון נסכים משל ציבור.

64. מ"אזרח" דרשינן במסכת זבחים [צא ב] שמביאים נסכים בפני עצמן. רש"י זבחים [שם].

65. במסכת זבחים [שם] מפרש רש"י: מאחר שחובת נסכים תלויה בקרבן — לא שנה ישראל ולא שנה עובדי כוכבים.

של עשר בהמות הוא המחייב לקרוא על העשירי שם מעשר. אם כן, כיון שהעובד כוכבים אינו חייב לצרפם, הרי היות ועליו אין חיוב זה, ממילא אין על בהמותיו קריאת שם של מעשר בהמה, ואיזה צורך יש בלימוד לפטור עובדי כוכבים ממעשר בהמה?

ומבאר הגרי"ז: אכן על עצם הפטור של עובדי כוכבים ממעשר בהמה לא צריך לימוד, וכל מטרת ההיקש היא רק כדי ללמוד ממנו לתמורה. כלומר, אם הפטור במעשר בהמה היה מטעם שאינו במציאות אצל עובדי כוכבים, לא יתכן ללמוד תמורה ממנו, כי "אין דנים אפשר משאי אפשר", לפיכך בא הלימוד ממעשר דגן לפטור "חיובי", כדי ללמוד ממנו תמורה.

והשפת אמת מתרץ, שאם לא היה היקש מעשר בהמה למעשר דגן, היינו דורשים להיפך, שעובדי כוכבים עושין תמורה, ומתמורה נלמד מעשר בהמה לחייב עכו"ם במעשר בהמה. לכן צריך ההיקש ללמוד מעשר בהמה ממעשר דגן

מתרומה, וכשם שבתרומה נאמר "בני ישראל" למעוטי עובדי כוכבים — הוא הדין לגבי תמורה.

לפיכך, מבארת הגמרא, סובר רבי שמעון, **דכי גמרינן מעילה "חטא חטא" מתרומה, רק בקדשי מזבח שהם קדושים בקדושת הגוף, והן דומיא דתרומה [דומים לתרומה] דקדושי, שגם היא קדושה קדושת הגוף.**

אבל בקדושת בדיק הבית, דקדושתן קדושת דמים, להימכר, ודמיהם יפלו לבדיק הבית, לא אמר רבי שמעון ללמוד מתרומה, הואיל ואינם דומים לתרומה.

הלכך, אין דרשה למעט קדשי בדיק הבית של עובדי כוכבים מדין מעילה.

תניא דלאו שאין בו מעשה

אמר רב יהודה אמר רב: כל לא תעשה בתורה, אם עשה בה מעשה — חייב מלקות, ואם לא עשה בה מעשה — פטור ממלקות. (68)

68. ולקמן מובא מאמרו של רבי יוסי הגלילי בנוסח זה. אבל בשאר מקומות בש"ס [מכות טז א, שבעות כא א] מובא מאמר זה בנוסח שונה: כל לא תעשה שבתורה — לאו שיש בו מעשה לוקין עליו, ושאיין בו מעשה אין לוקין עליו. ויש הבדל משמעותי בין הנוסחאות, וכמו שיבואר.

ובזה מיישב הגרי"ז, שלכאורה קשה: מה משמיענו רב, הלא מחלוקת תנאים היא? ואם רצה לפסוק כמאן דאמר שלא שאין בו מעשה אין לוקין, היה לו לומר: אין הלכה כרבי יהודה? אלא, שמחלוקת התנאים היא בלאו שבעצם מהותו אין בו מעשה, כגון "לא תותירו ממנו עד

שנינו כברייתא: **אמר רבי יוסי: רואה אני בכולן להחמיר.**

ודנה הגמרא: **מאי טעמא של רבי יוסי הסובר שדין קדשי עובדי כוכבים כתורת שאר קדשים, ומועלין בהן, וחייבים עליהם משום פיגול נותר וטמא וכולי?**

אמרה התורה [ויקרא כב] "איש איש מבית ישראל... אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם", וממה שנאמר "איש איש" דרשינן שגוים נודרין ונודבין כישראל. ונאמר שם עוד "אשר יקריבו לה' לעולה", ודרש רבי יוסי "לה" **כתיב בהו** (66), ללמדנו, שקרבן עובדי כוכבים דינו כשאר קדשים. (67)

שנינו כברייתא: **במה דברים אמורים שאין מועלים לרבי שמעון בקדשי עובדי כוכבים, בקדשי מזבח. אבל בקדשי בדיק הבית מועלין בהן.**

ודנה הגמרא: **מאי טעמא?**

הגמרא אמרה לעיל, שרבי שמעון פוטר ממעילה, משום שדרשו "חטא חטא"

66. גירסת השיטה מקובצת.

67. הגרי"ז מבאר שעל כל דרשות הנ"ל שדרש רבי שמעון, לא דנה הגמרא לבאר מה יענה רבי יוסי על כל דרשה ודרשה, כדרכה של הגמרא, מפני שגם רבי שמעון לא דרש דרשות אלו כטעם העיקרי לפטור עובדי כוכבים, אלא טעמו העיקרי הוא מפני שקדשי עובדי כוכבים אינם בדרגה אחת עם קדשי ישראל, כי יש שני סוגי הקדש בקרבן, קרבן ישראל וקרבן עכו"ם, ודרשות הנ"ל הם בדיני קרבן עכו"ם, שלא נלמד מקרבן ישראל, ולכן צריך מיעוט לכל אחד ואחד. ועייין מנחת אברהם זבחים ב עמוד רסג.

ממירין. ואמרת (72) "הכל", לאתויי מאי? מה באה המשנה לרבות באמרה "הכל"? ותירצת, לאתויי יורש, שהוא ממיר, ודלא כרבי יהודה, הסובר שירוש אינו ממיר.

הרי העמדת את המשנה דלא כרבי יהודה, ואיך יתכן להעמידה כרבי יהודה?

ומתריצין: האי תנא, התנא ששנה משנתנו, סבר לה כוותיה כחדא, סובר כדברי רבי יהודה בדבר אחד, דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו, ופליג עליה כחדא, וחולק עליו בדבר אחד. דאילו רבי יהודה סבר, יורש אינו סומך, יורש אינו ממיר. ואילו תנא דידן, של משנתנו סבר, יורש סומך יורש ממיר.

והגמרא ממשיכה בדין מלקות על לאו שאין בו מעשה.

אמר רב אידי בר אבין, אמר רב עמרם, אמר רבי יצחק, אמר רבי יוחנן: רבי יהודה

ותמהינן: וכללא הוא? וכי "כלל" הוא בכל התורה כולה?! והרי הלאו של מימר, דלאו שאין בו מעשה הוא, שאיסורו תלוי בדיבור בלבד, ובכל זאת לקי, הרי הוא לוקה?

דתנן, כמו ששינונו במשנתנו: לא שאדם (69) רשאי לחמיר, אלא שאם המיר — מומר, וסופג את הארבעים.

ומתריצין: אמר לך רב: הא מני, משנתנו בשיטת מי היא? — רבי יהודה היא, דאמר (70) לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. אבל שאר התנאים חולקים, וסוברים שאין לוקין על הלאו של תמורה, מפני שאין בו מעשה (71).

ותמהינן: ומי מצית מוקמת למתניתין, וכי אפשר להעמיד את משנתנו כרבי יהודה?! והא אוקימתא לרישא, והרי העמדת את הרישא של המשנה דלא כרבי יהודה? —

דקתני, שהרי שינונו בתחילת המשנה, הכל

אליבא דרבי יהודה, ועיין היטב בתוס' ד"ה והרי. אלא מקור דברי רבי יהודה הוא בדף ד ב, ששם הוא סובר שאין לוקין על לאו של המותר מקרבן פסח מפני שהוא לאו הניתק לעשה, אבל מצד לאו שאין בו מעשה הוא סובר שכן לוקין על כל לאוי התורה שאין בהם מעשה, כמו שנאמר שם מפורש.

71. מדברי התוס' מבואר, שתירוץ זה דחייה בעלמא הוא, והאמת שעל מימר לוקין לכל התנאים. אי משום גזירת הכתוב, או משום שמימר נחשב ללאו שיש בו מעשה, כמבואר בהמשך הסוגיא.

72. גירסת השיטה מקובצת.

בקר", ובו נחלקו אם פטור ממלקות מטעם שאין בו מעשה. ובא רב לחדש, שאף בשאר לאוים, שבעצם מהותם יש בהם מעשה, אלא, שהוא עשה את העבירה בלי מעשה, שהוא פטור.

69. גירסת השיטה מקובצת.

70. לפי הגאון רבי ישעיה פיק, מקור דברי רבי יהודה, הוא מה שאמר לקמן [לפי גירסא אחת] בשם רבי יוסי הגלילי ש'לוקין על תמורה.

והגר"א והרש"ש חולקים, וסוברים שאדרכה, רבי יהודה משום רבי יוסי הגלילי סובר שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה בכל לאוי התורה, אלא שסובר שמימר הוא יוצא מן הכלל, ולוקין עליו, ואילו הגמרא אמרה כאן שעל כל לאוי התורה שאין בהם מעשה — לוקין

אומר⁽⁷³⁾ משום רבי יוסי הגלילי: כל לא תעשה שבתורה, עשה בו מעשה — לוקה, לא תעשה בו מעשה — פטור —

חזין מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם של הקדוש ברוך הוא,⁽⁷⁴⁾ שעל שלושת לאוין אלו, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב מלקות. והטעם יבואר בהמשך הסוגיא.

משום רבי יוסי ברבי חנינא אמרו: אף המקדים להפריש תרומה לפני שהפריש ביכורים, לוקה, אף שלא עשה מעשה. ויבואר בהמשך.

מבאר הגמרא את דברי רבי יוסי הגלילי.

נשבע — מנזל, מנין שלוקה?

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר⁽⁷⁵⁾: אמר קרא [שמות כ] "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא". ודרשין, רק⁽⁷⁶⁾ בית דין של מעלה —

אין מנקין אותו. אבל בית דין של מטה ב-ג מלקין אותו ארבעים מלקות, ומנקין אותו, ומתכפר לו.

ומקשינן: אמר ליה רב פפא לאביי: ומנין לרבי יוחנן לדרוש כך, ואימא, הרי יש לפרש שלא תיהוי ליה נקיות כלל, ובית דין של מטה אין מלקין אותו?

ומתרצינן: אמר ליה אביי לרב פפא: אם כן, אם כדבריך, שאין לו נקיות כלל, לכתוב קרא "לא ינקה", ולישתוק, ולא יאמר יותר. "ה" — למה לי? למה כתבה התורה "לא ינקה ה'"? אלא, כדי ללמדנו, כי רק "ה", כלומר, בית דין של מעלה, הוא דאין מנקין אותו. אבל בית דין של מטה מלקין ומנקין אותו.⁽⁷⁷⁾

הפסוק שהביאה הגמרא "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא", עוסק ב"שבועת

76. פירושו: לא הוצרך הכתוב לומר כי לא ינקה ה' הפושעים והמורדים, כי "כל האומר הקדוש ברוך הוא וותרן הוא וכו'" [בבא קמא נ א], אלא, בא לעורר בית דין של מטה שישתדלו לנקותו על ידי מלקות. שיטה מקובצת בשם הרב מעילי ז"ל.

77. הקשה בספר קדשי דוד, אם כן מה החומר באיסור שבועה?

כלומר, הרי "פשוטו של מקרא" הוא, שאיסור לישבע לשוא חמור מאוד עד כדי שאין הקדוש ברוך הוא מנקה כשם שהוא מנקה על שאר עבירות בתשובה ובכפרה, ועיין גמרא יומא [פו א]. ואם כדברי הגמרא שלוקה ומתנקה, מהי חומרתו של איסור שבועה?

ומתין, שהכוונה היא: אם בית דין לא ינקו

73. גירסת הגאון רבי ישעיה פיק, וכן הגירסא במסכת שבועות [כא א] ובמסכת מכות [טז א]. ובגמרא מכות שם הקשו סתירת דברי רבי יהודה, ומתרצינן: רבי יהודה עצמו סובר שעל לאו שאין בו מעשה לוקין, ואילו בשם רבי יוסי הגלילי אמר שאין לוקין.

74. כגון האומר: "יככה אלהים". שיטה מקובצת לקמן עמוד ב [אות יג], אבל רש"י במסכת שבועות [כא א] כתב שחייבים רק על שם השם המיוחד, וכך גם כתב רבינו גרשום כאן שמדובר בשם המפורש.

75. גירסת הגמרא במסכת שבועות [שם] "רבי שמעון בן יוחאי".